Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 25ης Ιουνίου 2020*

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγία 2001/42/ΕΚ – Εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων – Πολεοδομική άδεια για την εγκατάσταση και την εκμετάλλευση ανεμογεννητριών – Άρθρο 2, στοιχείο α′ – Έννοια "σχεδίων και προγραμμάτων" – Προϋποθέσεις χορηγήσεως της άδειας που καθορίζονται από κανονιστική απόφαση και εγκύκλιο – Άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο α′ – Εθνικές πράξεις που καθορίζουν πλαίσιο για μελλοντικές άδειες έργων – Μη διενέργεια εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων – Διατήρηση των αποτελεσμάτων των εθνικών πράξεων και των βάσει αυτών χορηγηθεισών αδειών κατόπιν της διαπιστώσεως της μη συμμορφώσεως των πράξεων αυτών προς το δίκαιο της Ένωσης – Προϋποθέσεις»

Στην υπόθεση C-24/19,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Raad voor Vergunningsbetwistingen (Συμβούλιο επιλύσεως ενδίκων διαφορών σχετικά με άδειες, Βέλγιο) με απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 2018, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 15 Ιανουαρίου 2019, στο πλαίσιο της δίκης

A κ.λπ.

κατά

Gewestelijke stedenbouwkundige ambtenaar van het departement Ruimte Vlaanderen, afdeling Oost-Vlaanderen,

παρισταμένης της:

Organisatie voor Duurzame Energie Vlaanderen VZW,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, Πρόεδρο, R. Silva de Lapuerta, Αντιπρόεδρο, A. Prechal, M. Βηλαρά, E. Regan και I. Jarukaitis, προέδρους τμήματος, E. Juhász, M. Ilešič, J. Malenovský, L. Bay Larsen, C. Toader (εισηγήτρια), F. Biltgen, A. Kumin, N. Jääskinen και N. Wahl, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 9ης Δεκεμβρίου 2019,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– οι A κ.λπ., εκπροσωπούμενοι από τους T. Swerts, W.-J. Ingels και L. Nijs, advocaten,

– η Organisatie voor Duurzame Energie Vlaanderen VZW, εκπροσωπούμενη από τον T. Malfait και τη V. McClelland, advocaten,

– η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις C. Pochet και M. Jacobs καθώς και από τον P. Cottin, επικουρούμενους από τον J. Vanpraet, advocaat,

– η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. Bulterman, M. Gijzen και M. Noort,

– η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τη Z. Lavery, επικουρούμενη από τον R. Warren, QC, και τον D. Blundell, barrister,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους E. Manhaeve και M. Noll-Ehlers,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 3ης Μαρτίου 2020,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 2, στοιχείο α′, καθώς και του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων (ΕΕ 2001, L 197, σ. 30).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ των A κ.λπ. και του Gewestelijke stedenbouwkundige ambtenaar van het departement Ruimte Vlaanderen, afdeling Oost-Vlaanderen (περιφερειακού υπαλλήλου πολεοδομικής αναπτύξεως του Υπουργείου Χωροταξίας της Φλάνδρας, τμήμα ανατολικής Φλάνδρας, Βέλγιο), σχετικά με την απόφαση του δεύτερου να χορηγήσει πολεοδομική άδεια σε παραγωγό και προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας για την εγκατάσταση και την εκμετάλλευση πέντε ανεμογεννητριών σε τόπο του οποίου είναι περίοικοι οι A κ.λπ.

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

3 Η Σύμβαση για την αξιολόγηση των επιπτώσεων επί του διασυνοριακού περιβάλλοντος, που υπογράφηκε στο Espoo (Φινλανδία) στις 26 Φεβρουαρίου 1991 (στο εξής: Σύμβαση του Espoo), εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στις 24 Ιουνίου 1997 και τέθηκε σε ισχύ στις 10 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους.

4 Το άρθρο 2, παράγραφος 7, της Συμβάσεως του Espoo ορίζει τα εξής:

«Οι αξιολογήσεις των περιβαλλοντικών επιπτώσεων όπως απαιτούνται από την παρούσα σύμβαση αναλαμβάνονται, ως ελάχιστη απαίτηση, στο ενδεδειγμένο επίπεδο της προτεινόμενης δραστηριότητας. Ανάλογα με τις απαιτήσεις, τα μέρη μεριμνούν για την εφαρμογή των αρχών αξιολόγησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε πολιτικές, σχέδια και προγράμματα.»

Το δίκαιο της Ένωσης

5 Η αιτιολογική σκέψη 4 της οδηγίας 2001/42 έχει ως εξής:

«Η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων είναι σημαντικό μέσο για την ενσωμάτωση περιβαλλοντικών διαστάσεων στην προετοιμασία και έγκριση ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων που ενδέχεται να έχουν σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις στα κράτη μέλη, διότι εξασφαλίζει ότι οι ενδεχόμενες περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την εφαρμογή των σχεδίων και προγραμμάτων λαμβάνονται υπόψη κατά την εκπόνησή τους και πριν από την έγκρισή τους.»

6 Το άρθρο 1 της ως άνω οδηγίας, που φέρει τον τίτλο «Στόχοι», προβλέπει τα εξής:

«Στόχος της παρούσας οδηγίας είναι η υψηλού επιπέδου προστασία του περιβάλλοντος και η ενσωμάτωση περιβαλλοντικών ζητημάτων στην προετοιμασία και θέσπιση σχεδίων και προγραμμάτων με σκοπό την προώθηση βιώσιμης ανάπτυξης, εξασφαλίζοντας ότι, σύμφωνα με την παρούσα οδηγία, θα γίνεται εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων για ορισμένα σχέδια και προγράμματα που ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.»

7 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας έχει ως εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας:

α) ως “σχέδια και προγράμματα” νοούνται τα σχέδια και προγράμματα, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, καθώς και οι τροποποιήσεις τους:

– που εκπονούνται ή/και εγκρίνονται από μια αρχή σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο ή που εκπονούνται από μια αρχή προκειμένου να εγκριθούν, μέσω νομοθετικής διαδικασίας, από το Κοινοβούλιο ή την Κυβέρνηση, και

– που απαιτούνται βάσει νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων,

β) ως “εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων” νοείται η εκπόνηση περιβαλλοντικής μελέτης, η διεξαγωγή διαβουλεύσεων, η συνεκτίμηση της περιβαλλοντικής μελέτης και των αποτελεσμάτων των διαβουλεύσεων κατά τη λήψη αποφάσεων καθώς και η παροχή πληροφοριών σχετικά με την απόφαση, σύμφωνα με τα άρθρα 4 έως 9·

[…]».

8 Το άρθρο 3 της ίδιας οδηγίας, που φέρει τον τίτλο «Πεδίο εφαρμογής», ορίζει τα εξής:

«1. Πραγματοποιείται εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, σύμφωνα με τα άρθρα 4 έως 9, για σχέδια και προγράμματα που αναφέρονται στις παραγράφους 2 έως 4 και τα οποία ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

2. Με την επιφύλαξη της παραγράφου 3, πραγματοποιείται εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων για όλα τα σχέδια και προγράμματα:

α) τα οποία εκπονούνται για τη γεωργία, δασοπονία, αλιεία, ενέργεια, βιομηχανία, μεταφορές, διαχείριση αποβλήτων, διαχείριση υδάτινων πόρων, τηλεπικοινωνίες, τουρισμό, χωροταξία ή χρήση του εδάφους και τα οποία καθορίζουν το πλαίσιο για μελλοντικές άδειες έργων που απαριθμούνται στα παραρτήματα I και II της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ [του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 1985, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (ΕΕ 1985, L 175, σ. 40)] […]

[…]».

9 Η οδηγία 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (ΕΕ 2012, L 26, σ. 1), κατήργησε και αντικατέστησε την οδηγία 85/337.

10 Το παράρτημα ΙΙ, σημείο 3, στοιχείο θ′, της οδηγίας 2011/92 αφορά τις «[ε]γκαταστάσεις αξιοποίησης της αιολικής ενέργειας για την παραγωγή άλλων μορφών ενέργειας (αιολικά πάρκα)».

Το βελγικό δίκαιο

Η Vlarem II

11 Η besluit van de Vlaamse regering houdende algemene en sectorale bepalingen inzake milieuhygiëne (απόφαση της Φλαμανδικής Κυβερνήσεως περί θεσπίσεως γενικών και τομεακών κανόνων στον τομέα της υγιεινής του περιβάλλοντος) της 1ης Ιουνίου 1995 (*Belgisch Staatsblad* της 31ης Ιουλίου 1995, σ. 20526), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: Vlarem II), εκδόθηκε σε εκτέλεση, μεταξύ άλλων, του decreet van de Vlaamse Raad betreffende de milieuvergunning (διατάγματος του Φλαμανδικού Συμβουλίου για την περιβαλλοντική άδεια) της 28ης Ιουνίου 1985 (*Belgisch Staatsblad* της 17ης Σεπτεμβρίου 1985, σ. 13304), καθώς και του decreet van de Vlaamse Raad houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid (διατάγματος του Φλαμανδικού Συμβουλίου που περιέχει γενικούς κανόνες περί περιβαλλοντικής πολιτικής) της 5ης Απριλίου 1995 (*Belgisch Staatsblad* της 3ης Ιουνίου 1995, σ. 15971). Η Vlarem II προβλέπει γενικούς και τομεακούς περιβαλλοντικούς όρους που αφορούν, αφενός, τις οχλήσεις και τους κινδύνους που μπορούν να προκαλέσουν ορισμένες εγκαταστάσεις και δραστηριότητες και, αφετέρου, την αποκατάσταση των ενδεχόμενων ζημιών που προκαλούνται στο περιβάλλον από τη λειτουργία των εγκαταστάσεων ή τη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων αυτών.

12 Με το άρθρο 99 της besluit van de Vlaamse regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse regering houdende de vaststelling van het Vlaams reglement betreffende de milieuvergunning en van het [Vlarem II], wat betreft de actualisatie van voormelde besluiten aan de evolutie van de techniek (αποφάσεως της Φλαμανδικής Κυβερνήσεως για την τροποποίηση της αποφάσεως της Φλαμανδικής Κυβερνήσεως της 6ης Φεβρουαρίου 1991, περί θεσπίσεως των φλαμανδικών κανονιστικών ρυθμίσεων σχετικά με την περιβαλλοντική άδεια, και της [Vlarem II], όσον αφορά την προσαρμογή των αποφάσεων αυτών στην ανάπτυξη της τεχνικής), της 23ης Δεκεμβρίου 2011 (*Belgisch Staatsblad* της 21ης Μαρτίου 2012, σ. 16474), προστέθηκε στη Vlarem II το τμήμα 5.20.6, για τις εγκαταστάσεις παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος από αιολική ενέργεια.

13 Το τμήμα αυτό, που φέρει τον τίτλο «Εγκαταστάσεις παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος από αιολική ενέργεια», περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, διατάξεις σχετικά με τη σκίαση από τα πτερύγια (περιορισμός των στροβοσκοπικών αποτελεσμάτων τη σκίασης), την ασφάλεια των ανεμογεννητριών (ύπαρξη ορισμένων συστημάτων ανίχνευσης και αυτόματης διακοπής λειτουργίας) και τον θόρυβο (εκτέλεση ακουστικών μετρήσεων).

14 Όσον αφορά την προκαλούμενη σκίαση, το άρθρο 5.20.6.2.1 της Vlarem II ορίζει τα εξής:

«Αν ευαίσθητο στη σκίαση αντικείμενο ευρίσκεται εντός της περιμέτρου τεσσάρων ωρών προκαλούμενης σκίασης που αναμένονται ετησίως από την ανεμογεννήτρια, η εν λόγω ανεμογεννήτρια διαθέτει σύστημα αυτόματης διακοπής λειτουργίας.»

15 Το άρθρο 5.20.6.2.2 της Vlarem II υποχρεώνει τον οικείο φορέα εκμετάλλευσης να τηρεί ημερολόγιο ανά ανεμογεννήτρια και να καταχωρίζει σε αυτό ορισμένα στοιχεία σχετικά με την προκαλούμενη σκίαση, καθώς και να καταρτίζει έκθεση ελέγχου τουλάχιστον κατά τα δύο πρώτα έτη εκμεταλλεύσεως.

16 Το άρθρο 5.20.6.2.3 της Vlarem II έχει ως εξής:

«Σε βιομηχανικές ζώνες ισχύει για κάθε σχετικό ευαίσθητο στην προκαλούμενη σκίαση αντικείμενο ανώτατο όριο τριάντα ωρών πραγματικής σκίασης ανά έτος και τριάντα λεπτών πραγματικής σκίασης ημερησίως, εξαιρουμένων των κατοικιών.

Σε κάθε άλλη ζώνη και για τις κατοικίες στις βιομηχανικές ζώνες ισχύει για κάθε σχετικό ευαίσθητο στην προκαλούμενη σκίαση αντικείμενο ανώτατο όριο οκτώ ωρών πραγματικής σκίασης ανά έτος και τριάντα λεπτών πραγματικής σκίασης ημερησίως.»

17 Στον τομέα της ασφάλειας, το άρθρο 5.20.6.3.1 της Vlarem II προβλέπει ότι όλες οι ανεμογεννήτριες πρέπει να κατασκευάζονται σύμφωνα με τις απαιτήσεις ασφαλείας που ορίζονται από το πρότυπο IEC61400 ή ισοδύναμα πρότυπα και να πιστοποιούνται. Το άρθρο 5.20.6.3.2 της Vlarem II προβλέπει ότι όλες οι ανεμογεννήτριες πρέπει να είναι εξοπλισμένες με συστήματα ασφαλείας αποτελούμενα, μεταξύ άλλων, από μηχανισμό αντιπαγετικής και αντικεραυνικής προστασίας καθώς και από βοηθητικό σύστημα πεδήσεως και επιγραμμικό σύστημα ελέγχου που ανιχνεύει τις ανωμαλίες και τις διαβιβάζει στη μονάδα ελέγχου που αντιστοιχεί στη συγκεκριμένη ανεμογεννήτρια.

18 Σχετικά με τον θόρυβο, το άρθρο 5.20.6.4.2 της Vlarem II καθορίζει τις ανώτατες τιμές θορύβου σε εξωτερικό χώρο πλησίον κατοικιών:

«Πλην αντίθετης προβλέψεως στην περιβαλλοντική άδεια, ο ειδικός θόρυβος της ανεμογεννήτριας σε εξωτερικό χώρο περιορίζεται, ανά περίοδο αξιολόγησης και πλησίον της εγγύτερης άλλης κατοικίας ή οικιστικής ζώνης, στην κατευθυντήρια τιμή του παραρτήματος 5.20.6.1 ή στον προβλεπόμενο στο παράρτημα 4B, σημείο F14, 3, του τίτλου I της παρούσας αποφάσεως θόρυβο βάθους. Lsp ≤ MAX (κατευθυντήρια τιμή, LA 95).

Σε περίπτωση που το πρότυπο καθορίζεται με βάση τον θόρυβο βάθους, η απόσταση μεταξύ των ανεμογεννητριών και των κατοικιών πρέπει να υπερβαίνει το τριπλάσιο της διαμέτρου του δρομέα.»

19 Το παράρτημα 5.20.6.1 της Vlarem II περιέχει τα ακόλουθα στοιχεία:

«Προορισμός της ζώνης σύμφωνα με την άδεια	Ενδεικτική τιμή του ειδικού θορύβου σε εξωτερικό χώρο μετρώμενη σε dB(A)		
	Ημέρα	Βράδυ	Νύκτα
1° Γεωργικές ζώνες και ζώνες αναψυχής και κατοικίας	44	39	39
2a° Ζώνες ή τμήματα ζωνών πλην των οικιστικών ζωνών ή των τμημάτων οικιστικών ζωνών, ευρισκόμενα σε απόσταση μικρότερη των 500 μέτρων από βιομηχανικές ζώνες	50	45	45
2b° Οικιστικές ζώνες ή τμήματα οικιστικών ζωνών ευρισκόμενα σε απόσταση μικρότερη των 500 μέτρων από βιομηχανικές ζώνες	48	43	43
3a° Ζώνες ή τμήματα ζωνών πλην των οικιστικών ζωνών ή των τμημάτων οικιστικών ζωνών, ευρισκόμενα σε απόσταση μικρότερη των 500 μέτρων από ζώνες που προορίζονται για βιοτεχνίες και για μικρομεσαίες επιχειρήσεις, από βοηθητικές ζώνες ή από ζώνες εξόρυξης κατά τη διάρκεια της εξόρυξης	48	43	43
3b° Οικιστικές ζώνες ή τμήματα οικιστικών ζωνών ευρισκόμενα σε απόσταση μικρότερη των 500 μέτρων από ζώνες που προορίζονται για βιοτεχνίες και για μικρομεσαίες επιχειρήσεις, από βοηθητικές ζώνες ή από ζώνες εξόρυξης κατά τη διάρκεια της εξόρυξης	44	39	39
4° Οικιστικές ζώνες	44	39	39
5° Βιομηχανικές ζώνες, βοηθητικές ζώνες, ζώνες που προορίζονται για εγκαταστάσεις δημόσιου χαρακτήρα και για εγκαταστάσεις υποδομών κοινής ωφελείας και ζώνες εξόρυξης κατά τη διάρκεια της εξόρυξης	60	55	55
5^{biso} Ζώνες αγροτικού χαρακτήρα	48	43	43
6° Ζώνες αναψυχής πλην των ζωνών αναψυχής και κατοικίας	48	43	43
7° Όλες οι λοιπές ζώνες πλην των ζωνών παρεμβολής, των ζωνών στρατιωτικού ενδιαφέροντος και των ζωνών για τις οποίες ισχύουν ενδεικτικές αξίες καθοριζόμενες σε ειδικές κανονιστικές αποφάσεις	44	39	39
8° Ζώνες παρεμβολής	55	50	50
9° Ζώνες ή τμήματα ζωνών ευρισκόμενα σε απόσταση μικρότερη των 500 μέτρων από ζώνες εξόρυξης χάλικα κατά τη διάρκεια της εξόρυξης	48	43	43
10° Γεωργικές ζώνες	48	43	43»

Η εγκύκλιος του 2006

20 Η omzendbrief EME/2006/01-RO/2006/02 (εγκύκλιος EME/2006/01-RO/2006/02) της 12ης Μαΐου 2006, που φέρει τον τίτλο «Πλαίσιο αξιολογήσεως και προϋποθέσεις για την εγκατάσταση ανεμογεννητριών» (*Belgisch Staatsblad* της 24ης Οκτωβρίου 2006, σ. 56705), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: εγκύκλιος του 2006), αποτελεί, όπως αναφέρεται στο σημείο 3 της εγκυκλίου αυτής, την επικαιροποίηση μιας εγκυκλίου της 17ης Ιουλίου 2000.

21 Κατά το σημείο 3.1 της εγκυκλίου του 2006, η εν λόγω εγκύκλιος περιέχει ορισμένα στοιχεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης μιας ανεμογεννήτριας. Τα σημεία 3.1.1 έως 3.1.14 περιλαμβάνουν διάφορες παραμέτρους που αφορούν την ομαδοποίηση, τη χρήση γης, τους οικοτόπους, τη γεωργία, τη βιομηχανική γη, τις λιμενικές ζώνες, την άθληση και αναψυχή, το τοπίο, τις επιπτώσεις ως προς τη στάθμη θορύβου, τη σκίαση και τις φωτεινές αντανακλάσεις, την ασφάλεια, τη φύση, την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων και τις αεροπορικές πτήσεις.

22 Ειδικότερα, το σημείο 3.1.9 της εγκυκλίου αυτής, που φέρει τον τίτλο «Επιπτώσεις ως προς τη στάθμη θορύβου», έχει ως εξής:

«Ο βαθμός στον οποίο οι ανεμογεννήτριες μπορούν να προκαλέσουν οχλήσεις αποτελεί συνάρτηση διάφορων παραγόντων όπως η ισχύς της πηγής των ανεμογεννητριών, η μορφή, το ύψος του άξονα και ο αριθμός των ανεμογεννητριών. Ασκούν επιρροή η φύση του εδάφους (υδάτινη ή χερσαία ζώνη), η απόσταση από τους περιοίκους και το επίπεδο του θορύβου βάθους. Συνολικά, ο θόρυβος βάθους αυξάνει περισσότερο με τον αέρα παρά με την ένταση της πηγής της ανεμογεννήτριας.

Κατά το άρθρο 5.20, παράγραφος 2, του τίτλου ΙΙ της Vlarem [II], δεν ισχύουν προδιαγραφές όσον αφορά τον θόρυβο. Εντούτοις, η περιβαλλοντική άδεια μπορεί να επιβάλλει όρια εκπομπής θορύβου ανάλογα με την κατάσταση του γύρω περιβάλλοντος. Τα αναγκαία μέτρα που πρέπει να ληφθούν στην πηγή πρέπει να ανταποκρίνονται στο παρόν στάδιο εξελίξεως της τεχνολογίας. Διεθνώς αναγνωρισμένα λογισμικά μπορούν να χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση του ειδικού θορύβου των ανεμογεννητριών. Ο καθορισμός του θορύβου βάθους πρέπει να πραγματοποιείται από περιβαλλοντικό εμπειρογνώμονα πιστοποιημένο στο πεδίο του θορύβου και των κραδασμών.

Όταν η πλησιέστερη άλλη κατοικία ή κατοικημένη ζώνη ευρίσκονται σε απόσταση 250 μέτρων από τον πύργο της ανεμογεννήτριας, μπορεί να θεωρηθεί ότι η ενόχληση που προκαλείται από την ανεμογεννήτρια ή από το αιολικό πάρκο είναι δυνατόν να περιοριστεί σε αποδεκτό επίπεδο.

Όταν η απόσταση είναι μικρότερη ή ίση των 250 μέτρων, πρέπει να υιοθετηθεί η ακόλουθη προσέγγιση.

Ο ειδικός θόρυβος καθορίζεται κοντά στην πλησιέστερη άλλη κατοικία ή κατοικημένη ζώνη. Για την εκτίμηση του κατά πόσον σε ορισμένο τόπο είναι επιτρεπτή ανεμογεννήτρια ή αιολικό πάρκο, αξιολογείται, κατά παρέκκλιση από το παράρτημα 2.2.1 του τίτλου ΙΙ της Vlarem [II], ο ειδικός θόρυβος υπό το πρίσμα των ακόλουθων προδιαγραφών ποιότητας του περιβάλλοντος για τον θόρυβο σε εξωτερικό χώρο:

Τιμές αναφοράς μετρώμενες σε dB(A) σε εξωτερικό χώρο

Ζώνη	Προδιαγραφές ποιότητας του περιβάλλοντος μετρώμενες σε dB(A) σε εξωτερικό χώρο		
	Ημέρα	Βράδυ	Νύκτα
1° Γεωργικές ζώνες και ζώνες αναψυχής και κατοικίας	49	44	39
2° Ζώνες ή τμήματα ζωνών ευρισκόμενα σε απόσταση μικρότερη των 500 μέτρων από βιομηχανικές ζώνες που δεν μνημονεύονται στο σημείο 3 ή από ζώνες που προορίζονται για εγκαταστάσεις δημόσιου χαρακτήρα και για εγκαταστάσεις υποδομών κοινής ωφελείας	54	49	49
3° Ζώνες ή τμήματα ζωνών ευρισκόμενα σε απόσταση μικρότερη των 500 μέτρων από ζώνες που προορίζονται για βιομηχανικές και για μικρομεσαίες επιχειρήσεις, από βοηθητικές ζώνες ή από ζώνες εξόρυξης κατά τη διάρκεια της εξόρυξης	54	49	44
4° Οικιστικές ζώνες	49	44	39
5° Βιομηχανικές ζώνες, βοηθητικές ζώνες, ζώνες που προορίζονται για εγκαταστάσεις δημόσιου χαρακτήρα και για εγκαταστάσεις υποδομών κοινής ωφελείας και ζώνες εξόρυξης κατά τη διάρκεια της εξόρυξης	64	59	59
6°Ζώνες αναψυχής πλην των ζωνών αναψυχής και κατοικίας	54	49	44
7° Όλες οι λοιπές ζώνες πλην των ακόλουθων: των ζωνών παρεμβολής, των ζωνών στρατιωτικού ενδιαφέροντος και των ζωνών για τις οποίες ισχύουν ενδεικτικές αξίες καθοριζόμενες σε ειδικές κανονιστικές αποφάσεις	49	44	39
8° Ζώνες παρεμβολής	59	54	54
9° Ζώνες ή τμήματα ζωνών ευρισκόμενα σε απόσταση μικρότερη των 500 μέτρων από ζώνες εξόρυξης χάλικα κατά τη διάρκεια της εξόρυξης	59	54	49

Ο καθορισμός του ειδικού θορύβου πρέπει να γίνεται με ταχύτητα του ανέμου 8 μέτρα/δευτερόλεπτο και με τη λιγότερο ευνοϊκή κατεύθυνση του ανέμου, δηλαδή όταν ο θόρυβος των ανεμογεννητριών έχει τον μέγιστο αντίκτυπο στο εξεταζόμενο σημείο.

Αν ο ειδικός θόρυβος ανταποκρίνεται στις προπαρατεθείσες προδιαγραφές ποιότητας του περιβάλλοντος ή αν ο ειδικός θόρυβος κοντά στην πλησιέστερη άλλη κατοικία ή κατοικημένη ζώνη είναι χαμηλότερος κατά 5 dB (A) από τον θόρυβο βάθους, μπορεί να θεωρηθεί ότι η ενόχληση που προκαλείται από την ανεμογεννήτρια ή από το αιολικό πάρκο είναι δυνατόν να περιοριστεί σε αποδεκτό επίπεδο.»

23 Το σημείο 3.1.10 της εγκυκλίου του 2006, που φέρει τον τίτλο «Σκίαση – φωτεινές αντανακλάσεις» έχει ως εξής:

«Τα κινούμενα πτερύγια των ανεμογεννητριών μπορούν να προκαλέσουν ενοχλήσεις λόγω της προκαλούμενης σκίασης και των φωτεινών αντανακλάσεων τόσο για όσους κατοικούν όσο και για όσους εργάζονται στη γύρω περιοχή καθώς και για τις καλλιέργειες (θερμοκήπια).

Τα περιγράμματα των σκιών μπορούν να υπολογίζονται με χρήση ειδικών λογισμικών που διατίθενται παγκοσμίως. Κατά την αξιολόγηση των ενοχλήσεων από τις σκιάσεις, κρίνεται αποδεκτό ένα μέγιστο όριο 30 ωρών πραγματικής σκίασης ανά έτος σε κατοικούμενη κατοικία. Αν το αποτέλεσμα σκίασης υπερβαίνει το όριο αυτό, πρέπει να εξεταστεί κατά πόσον είναι δυνατόν να ληφθούν διορθωτικά μέτρα (παραδείγματος χάριν σκίαστρα, μεμβράνες που τοποθετούνται στα παράθυρα…). […]

Τα τυχόν αποτελέσματα πρέπει να περιγράφονται στην αναφορά για τον τόπο εγκατάστασης.»

24 Όσον αφορά την επιλογή του τόπου εγκατάστασης, η εγκύκλιος του 2006 πραγματεύεται επίσης την αρχή της χωροταξικής προσεγγίσεως (σημείο 3.2.1), επιδιώκοντας να προσδιορίσει τις ιδανικές θέσεις από απόψεως χωροταξίας, περιβάλλοντος και ανέμου, και προβαίνει σε συνοπτική παρουσίαση των τοποθεσιών που είναι επιλέξιμες για τη χορήγηση αδειών εγκατάστασης ανεμογεννητριών (σημείο 3.2.2). Τέλος, η εγκύκλιος αυτή εκθέτει εν συντομία τον ρόλο της ομάδας εργασίας για την αιολική ενέργεια (σημείο 4).

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

25 Στις 30 Νοεμβρίου 2016, κατόπιν διαδικασίας η οποία είχε αρχίσει το 2011, ο περιφερειακός υπάλληλος πολεοδομικής αναπτύξεως του Υπουργείου Χωροταξίας της Φλάνδρας, τμήμα ανατολικής Φλάνδρας, χορήγησε, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, πολεοδομική άδεια (στο εξής: άδεια της 30ής Νοεμβρίου 2016) στην Electrabel SA για την εγκατάσταση και την εκμετάλλευση πέντε ανεμογεννητριών στο έδαφος των Δήμων Aalter (Βέλγιο) και Nevele (Βέλγιο) (στο εξής: σχέδιο αιολικού πάρκου). Η άδεια αυτή απαιτούσε, μεταξύ άλλων, την τήρηση ορισμένων προϋποθέσεων που καθορίζονταν αντιστοίχως από τις διατάξεις του τμήματος 5.20.6 της Vlarem II και από την εγκύκλιο του 2006 (στο εξής, από κοινού: η κανονιστική απόφαση και η εγκύκλιος του 2006).

26 Οι A κ.λπ., υπό την ιδιότητά τους ως περιοίκων του τόπου που είχε επιλεγεί για την εκτέλεση του έργου αιολικού πάρκου, άσκησαν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, Raad voor Vergunningsbetwistingen (Συμβουλίου επιλύσεως ενδίκων διαφορών σχετικά με άδειες, Βέλγιο), προσφυγή με αίτημα την ακύρωση της άδειας της 30ής Νοεμβρίου 2016. Προς στήριξη του αιτήματός τους, οι A κ.λπ. υποστηρίζουν ότι η κανονιστική απόφαση και η εγκύκλιος του 2006, επί τη βάσει των οποίων χορηγήθηκε η άδεια αυτή, αντιβαίνουν στο άρθρο 2, στοιχείο α′, καθώς και στο άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/42, για τον λόγο ότι οι εθνικές αυτές πράξεις δεν υποβλήθηκαν σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, κατά παράβαση των διατάξεων της ως άνω οδηγίας, όπως ερμηνεύθηκαν από το Δικαστήριο, μεταξύ άλλων, με την απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 2016, D'Oultremont κ.λπ. (C-290/15, EU:C:2016:816). Κατά τους A κ.λπ., από την απόφαση αυτή προκύπτει ότι εθνική κανονιστική πράξη που περιέχει διάφορες διατάξεις σχετικές με την εγκατάσταση ανεμογεννητριών, οι οποίες πρέπει να τηρούνται στο πλαίσιο της χορηγήσεως διοικητικών αδειών για την εγκατάσταση και την εκμετάλλευση τέτοιων υποδομών, εμπίπτει στην κατά την ως άνω οδηγία έννοια των «σχεδίων και προγραμμάτων» και, συνεπώς, πρέπει να υποβάλλεται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

27 Ο περιφερειακός υπάλληλος πολεοδομικής αναπτύξεως του Υπουργείου Χωροταξίας της Φλάνδρας, τμήμα ανατολικής Φλάνδρας, θεωρεί, κατ' ουσίαν, ότι η κανονιστική απόφαση και η εγκύκλιος του 2006 δεν εμπίπτουν στην κατά την οδηγία 2001/42 έννοια των «σχεδίων και προγραμμάτων» καθόσον οι πράξεις αυτές δεν συνιστούν πλαίσιο αρκούντως πλήρες ώστε να θεωρηθεί ότι αποτελεί συνεκτικό σύστημα για τα σχέδια εγκατάστασης ανεμογεννητριών.

28 Λαμβανομένων υπόψη των διευκρινίσεων που παρασχέθηκαν με την απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 2016, D'Oultremont κ.λπ. (C-290/15, EU:C:2016:816), το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς το αν η κανονιστική απόφαση και η εγκύκλιος του 2006 έπρεπε να είχαν υποβληθεί σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Συνεπώς, διερωτάται ως προς τη συμβατότητα με την οδηγία 2001/42 τόσο των ως άνω πράξεων όσο και της βάσει αυτών εκδοθείσας άδειας της 30ής Νοεμβρίου 2016.

29 Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να επανεξετάσει την πάγια νομολογία του, η οποία ξεκίνησε με την απόφαση της 22ας Μαρτίου 2012, Inter-Environnement Bruxelles κ.λπ. (C-567/10, EU:C:2012:159), και έχει έκτοτε επιβεβαιωθεί με τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 7ης Ιουνίου 2018, Inter-Environnement Bruxelles κ.λπ. (C-671/16, EU:C:2018:403), της 7ης Ιουνίου 2018, Thybaut κ.λπ. (C-160/17, EU:C:2018:401), της 8ης Μαΐου 2019, «Verdi Ambiente e Società (VAS) – Aps Onlus» κ.λπ. (C-305/18, EU:C:2019:384), της 12ης Ιουνίου 2019, CFE (C-43/18, EU:C:2019:483), καθώς και της 12ης Ιουνίου 2019, Terre wallonne (C-321/18, EU:C:2019:484), κατά την οποία το λεκτικό σύμπλεγμα «που απαιτούνται βάσει νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων» του άρθρου 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/42 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι «απαιτούνται», κατά την έννοια και για τους σκοπούς της εφαρμογής της διατάξεως αυτής, και, ως εκ τούτου, υποβάλλονται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων υπό τις προϋποθέσεις που η διάταξη αυτή καθορίζει τα σχέδια και τα προγράμματα των οποίων η έγκριση «πλαισιώνεται» από εθνικές νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις.

30 Πλην όμως το αιτούν δικαστήριο εκτιμά, παραπέμποντας συναφώς στα σημεία 18 και 19 των προτάσεων της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση Inter-Environnement Bruxelles κ.λπ. (C-567/10, EU:C:2011:755), ότι το Δικαστήριο θα πρέπει να προκρίνει μια εγγύτερη προς την πρόθεση του νομοθέτη της Ένωσης ερμηνεία η οποία θα περιόριζε το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/42 στις πράξεις που πρέπει υποχρεωτικώς να εγκρίνονται βάσει νομοθετικών ή κανονιστικών διατάξεων.

31 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Raad voor Vergunningsbetwistingen (Συμβούλιο επιλύσεως ενδίκων διαφορών σχετικά με άδειες) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχουν το άρθρο 2, στοιχείο α', και το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας [2001/42] την έννοια ότι το άρθρο 99 της αποφάσεως της Φλαμανδικής Κυβερνήσεως για την τροποποίηση της αποφάσεως της Φλαμανδικής Κυβερνήσεως της 6ης Φεβρουαρίου 1991 περί θεσπίσεως των φλαμανδικών κανονιστικών ρυθμίσεων σχετικά με την περιβαλλοντική άδεια, και της [Vlarem II], σχετικά με την προσαρμογή των αποφάσεων αυτών στην ανάπτυξη της τεχνικής, που εισάγει στη Vlarem II το τμήμα 5.20.6 για τις εγκαταστάσεις παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος από αιολική ενέργεια, καθώς και η εγκύκλιος [του 2006] που περιέχουν διάφορες διατάξεις για την εγκατάσταση ανεμογεννητριών, μεταξύ άλλων μέτρα ασφάλειας και κανόνες που ρυθμίζουν τη στροβοσκοπική σκίαση και τα επίπεδα θορύβου ανάλογα με τη ζώνη χωροταξικού σχεδιασμού, πρέπει να χαρακτηρίζονται ως "σχέδιο ή πρόγραμμα" κατά την έννοια των παρατιθέμενων διατάξεων της οδηγίας [αυτής];

2) Σε περίπτωση που προκύψει ότι πριν από τη θέσπιση [της κανονιστικής αποφάσεως και της εγκυκλίου του 2006], έπρεπε να διενεργηθεί εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, μπορεί το [Raad voor Vergunningsbetwistingen (Συμβούλιο επιλύσεως ενδίκων διαφορών σχετικά με άδειες)]

να μεταθέσει χρονικώς τις νομικές συνέπειες του παράνομου χαρακτήρα [της κανονιστικής αποφάσεως και της εγκυκλίου του 2006]; Συναφώς, πρέπει να υποβληθούν ορισμένα επιμέρους ερωτήματα:

α) Μπορεί να θεωρηθεί ως "σχέδιο ή πρόγραμμα" κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο α', της οδηγίας [2001/42] πολιτικό μέτρο όπως η [...] εγκύκλιος [του 2006] η οποία εκδόθηκε στο πλαίσιο της διακριτικής ευχέρειας και της ελευθερίας πολιτικής δράσεως που διαθέτει η οικεία αρχή, λόγος άλλωστε για τον οποίον δεν καθορίζεται, κατά κυριολεξία, αρμόδια αρχή για την εκπόνηση "σχεδίων ή προγραμμάτων" και δεν προβλέπεται τυπική διαδικασία εκπονήσεως;

β) Μπορεί να θεωρηθεί ως "σχέδιο ή πρόγραμμα" κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο α', της οδηγίας [2001/42] πολιτικό μέτρο ή γενική ρύθμιση [όπως η κανονιστική απόφαση και η εγκύκλιος του 2006], μόνο για τον λόγο ότι περιορίζει εν μέρει τη διακριτική ευχέρεια της αρχής που είναι αρμόδια για τη χορήγηση αδειών, ακόμη και αν δεν συνιστά απαίτηση ή αναγκαία προϋπόθεση για τη χορήγηση άδειας ή δεν επιδιώκει να καθορίσει πλαίσιο για τη χορήγηση μελλοντικών αδειών, μολονότι, κατά τον νομοθέτη της Ένωσης, ο σκοπός αυτός αποτελεί συστατικό στοιχείο της έννοιας των "σχεδίων και προγραμμάτων";

γ) Μπορεί να θεωρηθεί ως "σχέδιο ή πρόγραμμα" κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο α', της οδηγίας [2001/42] πολιτικό μέτρο όπως η [...] εγκύκλιος [του 2006], που ανάγεται σε λόγους ασφάλειας δικαίου και, ως εκ τούτου, εκπονήθηκε απολύτως προαιρετικά και δεν αντιβαίνει τέτοια ερμηνεία στη νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία η τελολογική ερμηνεία οδηγίας δεν δύναται να παρεκκλίνει ουσιωδώς από τη σαφώς εκφρασθείσα βούληση του νομοθέτη της Ένωσης;

δ) Μπορεί να θεωρηθεί ως "σχέδιο ή πρόγραμμα" κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο α', της οδηγίας [2001/42] το τμήμα 5.20.6 της Vlarem II που περιέχει διατάξεις των οποίων η θέσπιση δεν ήταν υποχρεωτική και δεν αντιβαίνει τέτοια ερμηνεία στη νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία η τελολογική ερμηνεία οδηγίας δεν δύναται να παρεκκλίνει ουσιωδώς από τη σαφώς εκφρασθείσα βούληση του νομοθέτη της Ένωσης;

ε) Μπορούν να θεωρηθούν ως "σχέδιο ή πρόγραμμα [...] τα οποία καθορίζουν το πλαίσιο για μελλοντικές άδειες έργων" κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο α', και του άρθρου 3, παράγραφος 2, [στοιχείο α'], της οδηγίας [2001/42] πολιτικό μέτρο και κανονιστική κυβερνητική απόφαση όπως [η κανονιστική απόφαση και η εγκύκλιος του 2006], που έχουν περιορισμένο ενδεικτικό χαρακτήρα ή τουλάχιστον δεν θέτουν ορισμένο πλαίσιο από το οποίο να προκύπτει δικαίωμα εκτελέσεως έργου και δεν παρέχουν δικαίωμα σε πλαίσιο εντός του οποίου δύνανται να επιτραπούν έργα και δεν αντιβαίνει τέτοια ερμηνεία στη νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία η τελολογική ερμηνεία οδηγίας δεν δύναται να παρεκκλίνει ουσιωδώς από τη σαφώς εκφρασθείσα βούληση του νομοθέτη της Ένωσης;

στ) Μπορούν να θεωρηθούν ως "σχέδιο ή πρόγραμμα" κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο α', σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας [2001/42] και, επομένως, ως πράξεις οι οποίες θεσπίζουν κανόνες και διαδικασίες ελέγχου στον οικείο τομέα και προβλέπουν σημαντικό σύνολο κριτηρίων και προϋποθέσεων για την αδειοδότηση και εκτέλεση ενός ή περισσότερων έργων που ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, πολιτικό μέτρο όπως η εγκύκλιος [του 2006], η οποία έχει αμιγώς ενδεικτικό χαρακτήρα, και/ή κανονιστική κυβερνητική απόφαση όπως το τμήμα 5.20.6 της Vlarem II, το οποίο καθορίζει απλώς ελάχιστα όρια για τη χορήγηση άδειας και κατά τα λοιπά ισχύει απολύτως αυτόνομα ως γενική ρύθμιση

– ενώ αμφότερα προβλέπουν μόνον περιορισμένο αριθμό κριτηρίων και προϋποθέσεων,

– και ούτε το εν λόγω μέτρο ούτε η εν λόγω κυβερνητική απόφαση είναι αυτοτελώς καθοριστικά για οποιοδήποτε κριτήριο ή οποιαδήποτε προϋπόθεση και, ως εκ τούτου, θα μπορούσε να προβληθεί το επιχείρημα ότι βάσει αντικειμενικών δεδομένων δύναται να αποκλειστεί το ενδεχόμενο να μπορέσουν να επηρεάσουν σημαντικά το περιβάλλον;

ζ) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο [δεύτερο ερώτημα, στοιχείο στ′,] δύναται δικαστήριο να προβεί σε τέτοια διαπίστωση μετά από την έκδοση της αποφάσεως ή τη θέσπιση των ψευδοκανονιστικών διατάξεων ([όπως είναι η κανονιστική απόφαση και η εγκύκλιος του 2006]);

η) Εάν από την απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα προκύψει ότι [η κανονιστική απόφαση και η εγκύκλιος του 2006] είναι παράνομ[ες], δύναται δικαστήριο το οποίο έχει μόνον έμμεση δικαιοδοσία στο πλαίσιο ενστάσεως και του οποίου η απόφαση ισχύει μόνον inter partes, να διατάξει τη διατήρηση των αποτελεσμάτων της παράνομης αποφάσεως και/ή εγκυκλίου, εφόσον τα παράνομα νομικά εργαλεία συμβάλλουν στην επίτευξη σκοπού περιβαλλοντικής προστασίας όπως αυτός που επιδιώκεται από μια οδηγία κατά την έννοια του άρθρου 288 ΣΛΕΕ και εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις του δικαίου της Ένωσης όσον αφορά μια τέτοια διατήρηση (όπως αυτές τίθενται στην απόφαση της 28ης Ιουλίου 2016, Association France Nature Environnement, [(C-379/15, EU:C:2016:603)]);

θ) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο [δεύτερο ερώτημα, στοιχείο η′,] δύναται δικαστήριο να διατάξει τη διατήρηση των αποτελεσμάτων του προσβαλλόμενου έργου, προκειμένου να εκπληρώσει κατ' αυτόν τον τρόπο εμμέσως τις προϋποθέσεις του δικαίου της Ένωσης για τη διατήρηση των νομικών συνεπειών σχεδίου ή προγράμματος που δεν συμμορφώνεται με την οδηγία [2001/42] (όπως αυτές τίθενται στην απόφαση [της 28ης Ιουλίου 2016, Association France Nature Environnement (C-379/15, EU:C:2016:603)];»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί της κατά το άρθρο 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/42 έννοιας των «σχεδίων και προγραμμάτων» στην οποία αναφέρεται το πρώτο ερώτημα και το δεύτερο ερώτημα, στοιχεία α′ έως δ′

32 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα και με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, στοιχεία α′ έως δ′, τα οποία πρέπει να συνεξεταστούν, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν, κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/42, στην έννοια των «σχεδίων και προγραμμάτων» εμπίπτουν μια απόφαση και μια εγκύκλιος που εκδίδονται από την κυβέρνηση ομόσπονδης οντότητας κράτους μέλους και περιέχουν αμφότερες διάφορες διατάξεις όσον αφορά την εγκατάσταση και την εκμετάλλευση ανεμογεννητριών.

33 Το άρθρο 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/42 ορίζει τα προβλεπόμενα σε αυτό «σχέδια και προγράμματα» ως πληρούντα δύο σωρευτικές προϋποθέσεις, που παρατίθενται αντιστοίχως στις δύο παύλες της διατάξεως αυτής, ήτοι, αφενός, να έχουν εκπονηθεί και/ή εγκριθεί από αρχή σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο ή να έχουν εκπονηθεί από αρχή προκειμένου να εγκριθούν, μέσω νομοθετικής διαδικασίας, από το κοινοβούλιο ή την κυβέρνηση και, αφετέρου, να απαιτούνται βάσει νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων.

34 Η πρώτη από τις προϋποθέσεις αυτές πληρούται καθόσον από τα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι η κανονιστική απόφαση και η εγκύκλιος του 2006 εγκρίθηκαν από τη Φλαμανδική Κυβέρνηση, η οποία συνιστά περιφερειακή αρχή.

35 Όσον αφορά τη δεύτερη από τις εν λόγω προϋποθέσεις, την οποία προβλέπει το άρθρο 2, στοιχείο α′, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2001/42, από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι «απαιτούνται», κατά την έννοια και κατ' εφαρμογήν της οδηγίας 2001/42, τα σχέδια και τα προγράμματα των οποίων η έγκριση ρυθμίζεται από εθνικές νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις οι οποίες καθορίζουν τις αρμόδιες για την έγκριση των εν λόγω σχεδίων και προγραμμάτων αρχές καθώς και τη διαδικασία εκπονήσεώς τους (αποφάσεις της 22ας Μαρτίου 2012, Inter-Environnement Bruxelles κ.λπ., C-567/10, EU:C:2012:159, σκέψη 31 της 7ης Ιουνίου 2018, Thybaut κ.λπ., C-160/17, EU:C:2018:401, σκέψη 43, καθώς και της 12ης Ιουνίου 2019, Terre wallonne, C-321/18,

EU:C:2019:484, σκέψη 34). Ειδικότερα, το Δικαστήριο έκρινε ότι, προκειμένου να διαφυλαχθεί η πρακτική αποτελεσματικότητα της διατάξεως αυτής, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού της, ένα μέτρο πρέπει να θεωρείται ότι «απαιτείται» όταν η εξουσία λήψεως του μέτρου έχει ως νομική βάση ειδική διάταξη, έστω και αν δεν υφίσταται, κατά κυριολεξία, υποχρέωση εκπονήσεως του μέτρου αυτού (πρβλ. απόφαση της 7ης Ιουνίου 2018, Inter-Environnement Bruxelles κ.λπ., C-671/16, EU:C:2018:403, σκέψεις 38 έως 40).

36 Επισημαίνεται καταρχάς ότι το αιτούν δικαστήριο με τα ερωτήματά του καθώς και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου με τις γραπτές παρατηρήσεις της καλούν το Δικαστήριο να επανεξετάσει τη νομολογία αυτή.

37 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι για την ερμηνεία διατάξεως του δικαίου της Ένωσης πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται, καθώς και οι στόχοι και ο σκοπός που επιδιώκει η πράξη της οποίας αποτελεί μέρος. Το ιστορικό της θεσπίσεως μιας διατάξεως του δικαίου της Ένωσης μπορεί επίσης να προσφέρει χρήσιμα στοιχεία για την ερμηνεία της (πρβλ. απόφαση της 9ης Οκτωβρίου 2019, BGL BNP Paribas, C-548/18, EU:C:2019:848, σκέψη 25 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

38 Όσον αφορά καταρχάς το γράμμα του άρθρου 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/42, υπογραμμίζεται, όπως τόνισε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 60 των προτάσεών του, ότι από τη σύγκριση των γλωσσικών αποδόσεων του άρθρου 2, στοιχείο α′, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2001/42 καθίσταται εμφανής η μεταξύ τους σημασιολογική διαφορά. Ειδικότερα, ενώ ο όρος «exigés» που χρησιμοποιείται στο γαλλικό κείμενο καθώς και, μεταξύ άλλων, οι όροι που χρησιμοποιούνται στο ισπανικό («exigidos»), στο γερμανικό («erstellt werden müssen»), στο αγγλικό («required»), στο ολλανδικό («zijn voorgeschreven»), στο πορτογαλικό («exigido») και στο ρουμανικό κείμενο («impuse») παραπέμπουν σε ένα είδος απαίτησης ή υποχρέωσης, το ιταλικό κείμενο χρησιμοποιεί τον λιγότερο δηλωτικό δέσμευσης όρο «previsti» («που προβλέπονται»).

39 Πάντως, όλες οι επίσημες γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης θεωρούνται αυθεντικές γλώσσες στις οποίες έχουν συνταχθεί οι πράξεις και κατά συνέπεια πρέπει καταρχήν να αναγνωρίζεται η ίδια αξία σε όλες τις γλωσσικές αποδόσεις μιας πράξεως της Ένωσης (πρβλ. αποφάσεις της 17ης Νοεμβρίου 2011, Homawoo, C-412/10, EU:C:2011:747, σκέψη 28 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 20ής Φεβρουαρίου 2018, Βέλγιο κατά Επιτροπής, C-16/16 P, EU:C:2018:79, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

40 Επομένως, η εξέταση του γράμματος του άρθρου 2, στοιχείο α′, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2001/42 δεν οδηγεί σε βέβαια συμπεράσματα διότι δεν παρέχει τη δυνατότητα να κριθεί αν τα «σχέδια και προγράμματα» στα οποία αναφέρεται η διάταξη αυτή είναι αποκλειστικά εκείνα τα οποία οι εθνικές αρχές υποχρεούνται να εγκρίνουν βάσει νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων.

41 Όσον αφορά εν συνεχεία το ιστορικό της θεσπίσεως του άρθρου 2, στοιχείο α′, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2001/42, η διάταξη αυτή, η οποία δεν περιλαμβανόταν ούτε στην αρχική πρόταση οδηγίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ούτε στο τροποποιημένο κείμενο της προτάσεως αυτής, προστέθηκε με την κοινή θέση (ΕΚ) 25/2000 της 30ής Μαρτίου 2000, που καθορίστηκε από το Συμβούλιο με τη διαδικασία του άρθρου 251 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, για την έκδοση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων (ΕΕ 2000, C 137, σ. 11). Όπως εξέθεσε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 62 και 63 των προτάσεών του, με την προσθήκη αυτή ο νομοθέτης της Ένωσης θέλησε να περιορίσει σε ορισμένα μόνο σχέδια και προγράμματα την υποχρέωση διενέργειας εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, χωρίς να είναι υποστηρίξιμο ότι η πρόθεσή του ήταν να περιορίσει αυτό το είδος εκτιμήσεως μόνο στα σχέδια και προγράμματα των οποίων η έγκριση είναι υποχρεωτική.

42 Όσον αφορά το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η διάταξη αυτή, υπογραμμίζεται πρώτον ότι, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 66 και 67 των προτάσεών του, μια δυαδική θεώρηση που προβαίνει σε διάκριση με βάση το αν η έγκριση ενός σχεδίου ή προγράμματος είναι υποχρεωτική ή προαιρετική δεν προσεγγίζει κατά τρόπο αρκούντως ακριβή και, επομένως, ικανοποιητικό την ποικιλομορφία των καταστάσεων και την ανομοιογένεια των πρακτικών των εθνικών αρχών. Πράγματι, συχνά η έγκριση σχεδίων ή προγραμμάτων, η οποία μπορεί να αντιστοιχεί σε διάφορες περιπτώσεις, δεν επιβάλλεται κατά τρόπο γενικό αλλά ούτε και αφήνεται στην πλήρη διακριτική ευχέρεια των αρμοδίων αρχών.

43 Δεύτερον, το άρθρο 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/42 δεν περιλαμβάνει μόνον την εκπόνηση ή την έγκριση των «σχεδίων και προγραμμάτων» αλλά και τις τροποποιήσεις τους (πρβλ. αποφάσεις της 22ας Μαρτίου 2012, Inter-Environnement Bruxelles κ.λπ., C-567/10, EU:C:2012:159, σκέψη 36, και της 10ης Σεπτεμβρίου 2015, Δήμος Κρωπίας Αττικής, C-473/14, EU:C:2015:582, σκέψη 44). Όπως όμως διευκρίνισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 68 των προτάσεών του, η τελευταία αυτή περίπτωση, στο πλαίσιο της οποίας η τροποποίηση του οικείου σχεδίου ή προγράμματος επίσης ενδέχεται να έχει σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/42, εμφανίζεται συχνότερα όταν μια αρχή αποφασίζει ιδία πρωτοβουλία να προβεί σε μια τέτοια τροποποίηση, χωρίς να υποχρεούται σε τούτο.

44 Οι ανωτέρω εκτιμήσεις συνάδουν με τον σκοπό και τους στόχους της οδηγίας 2001/42, η οποία με τη σειρά της εντάσσεται στο πλαίσιο που προβλέπεται στο άρθρο 37 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά το οποίο το υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος και η βελτίωση της ποιότητάς του πρέπει να ενσωματώνονται στις πολιτικές της Ένωσης και να διασφαλίζονται σύμφωνα με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης.

45 Ειδικότερα, ο σκοπός της ως άνω οδηγίας είναι, όπως υπενθυμίζεται στο άρθρο της 1, η υψηλού επιπέδου προστασία του περιβάλλοντος και η ενσωμάτωση περιβαλλοντικών ζητημάτων στην προετοιμασία και θέσπιση σχεδίων και προγραμμάτων με σκοπό την προώθηση βιώσιμης ανάπτυξης.

46 Προς τούτο, όπως προκύπτει από το εν λόγω άρθρο 1, ο θεμελιώδης σκοπός της οδηγίας 2001/42 είναι η υποβολή σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων των σχεδίων και προγραμμάτων τα οποία ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον κατά το στάδιο της εκπονήσεως και πριν από την έγκρισή τους (αποφάσεις της 22ας Σεπτεμβρίου 2011, Valčiukienė κ.λπ., C-295/10, EU:C:2011:608, σκέψη 37, και της 7ης Ιουνίου 2018, Thybaut κ.λπ., C-160/17, EU:C:2018:401, σκέψη 61 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

47 Υπενθυμίζεται ακόμη ότι η οδηγία 2001/42 εκδόθηκε επί τη βάσει του άρθρου 175, παράγραφος 1, ΕΚ, σχετικά με τις δράσεις που έπρεπε να αναλάβει η Κοινότητα για την υλοποίηση των στόχων που αναφέρονταν στο άρθρο 174 ΕΚ. Το άρθρο 191 ΣΛΕΕ, το οποίο αντιστοιχεί στο άρθρο 174 ΕΚ, ορίζει, στην παράγραφο 2, ότι η πολιτική της Ένωσης στον τομέα του περιβάλλοντος αποβλέπει σε «υψηλό επίπεδο προστασίας» και λαμβάνει υπόψη την ποικιλομορφία των καταστάσεων στις διάφορες περιοχές της Ένωσης. Το άρθρο 191, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ επιτρέπει τη λήψη μέτρων που αφορούν ιδίως ορισμένες καθορισμένες πτυχές σχετικές με το περιβάλλον, όπως η διατήρηση, η προστασία και η βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, η προστασία της υγείας του ανθρώπου καθώς και η συνετή και ορθολογική χρησιμοποίηση των φυσικών πόρων. Υπό την ίδια έννοια, το άρθρο 3, παράγραφος 3, ΣΕΕ προβλέπει ότι η Ένωση εργάζεται μεταξύ άλλων για ένα «υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος» (πρβλ. απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Associazione Italia Nostra Onlus, C-444/15, EU:C:2016:978, σκέψεις 41 έως 43 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

48 Οι στόχοι όμως αυτοί θα κινδύνευαν να υπονομευθούν αν το άρθρο 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/42 ερμηνευόταν υπό την έννοια ότι η θεσπιζόμενη από την οδηγία αυτή υποχρέωση εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων αφορά μόνον τα σχέδια ή προγράμματα των οποίων η έγκριση είναι υποχρεωτική. Ειδικότερα, αφενός, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 42 της παρούσας αποφάσεως, η

έγκριση των εν λόγω σχεδίων ή προγραμμάτων συχνά δεν επιβάλλεται κατά τρόπο γενικό. Αφετέρου, μια τέτοια ερμηνεία θα επέτρεπε σε κράτος μέλος να παρακάμψει ευχερώς την ως άνω υποχρέωση εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων αποφεύγοντας εσκεμμένα να προβλέψει ότι οι αρμόδιες αρχές υποχρεούνται να εγκρίνουν τέτοια σχέδια ή προγράμματα.

49 Επιπλέον, η ευρεία ερμηνεία της έννοιας των «σχεδίων και προγραμμάτων» συνάδει προς τις διεθνείς δεσμεύσεις της Ένωσης, όπως αυτές προκύπτουν ιδίως από το άρθρο 2, παράγραφος 7, της Συμβάσεως του Espoo.

50 Επομένως, ενώ μια συσταλτική ερμηνεία, η οποία θα περιόριζε τη δεύτερη προϋπόθεση του άρθρου 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/42 μόνο στα «σχέδια και προγράμματα» των οποίων η έγκριση είναι υποχρεωτική, ενείχε τον κίνδυνο να περιορίσει στο ελάχιστο το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω προϋποθέσεως, το Δικαστήριο έδωσε προτεραιότητα στην ανάγκη να διασφαλιστεί η πρακτική αποτελεσματικότητα της προϋποθέσεως αυτής, δεχόμενο μια ευρύτερη ερμηνεία του όρου «που απαιτούνται» (πρβλ. απόφαση της 22ας Μαρτίου 2012, Inter-Environnement Bruxelles κ.λπ., C-567/10, EU:C:2012:159, σκέψη 30).

51 Ως εκ τούτου, δεν υφίσταται κανένα στοιχείο ικανό να δικαιολογήσει μεταστροφή της σχετικής νομολογίας του Δικαστηρίου.

52 Συνεπώς, το άρθρο 2, στοιχείο α′, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2001/42 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι «απαιτούνται», κατά την έννοια και για τους σκοπούς της εφαρμογής της οδηγίας αυτής, τα σχέδια και τα προγράμματα των οποίων η έγκριση πλαισιώνεται από εθνικές νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις, οι οποίες καθορίζουν τις αρμόδιες για την έγκρισή τους αρχές και τη διαδικασία εκπονήσεώς τους.

53 Όσον αφορά το ζήτημα αν η κανονιστική απόφαση και η εγκύκλιος του 2006 πληρούν την προϋπόθεση αυτή, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι η Vlarem II είναι απόφαση εκδοθείσα από την εκτελεστική εξουσία βελγικής ομόσπονδης οντότητας, ήτοι από την Φλαμανδική Κυβέρνηση, σε εκτέλεση ιεραρχικώς ανώτερων κανόνων που θεσπίστηκαν από τη νομοθετική εξουσία της ίδιας οντότητας, ήτοι από το Φλαμανδικό Κοινοβούλιο. Από τις δε διευκρινίσεις του αιτούντος δικαστηρίου σχετικά με το διάταγμα του Φλαμανδικού Συμβουλίου για την περιβαλλοντική άδεια καθώς και το διάταγμα του Φλαμανδικού Συμβουλίου που περιέχει γενικούς κανόνες περί περιβαλλοντικής πολιτικής προκύπτει ότι τα ανωτέρω διατάγματα έθεσαν το πλαίσιο για τη θέσπιση της Vlarem II από τη Φλαμανδική Κυβέρνηση, ιδίως απονέμοντας στην εν λόγω Κυβέρνηση την αρμοδιότητα θεσπίσεως μιας τέτοιας πράξεως και αναφέροντας ότι οι τομεακές προϋποθέσεις που προβλέπονται από την πράξη αυτή αποσκοπούν στην πρόληψη και στον περιορισμό των μη αποδεκτών περιβαλλοντικών οχλήσεων και κινδύνων που απορρέουν από τις επίμαχες εγκαταστάσεις και δραστηριότητες.

54 Όσον αφορά την εγκύκλιο του 2006, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι η εγκύκλιος αυτή προέρχεται, εν προκειμένω, από τη Φλαμανδική Κυβέρνηση και υπογράφηκε από τον Πρωθυπουργό και δύο αρμόδιους στον οικείο τομέα υπουργούς.

55 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει συναφώς ότι η εγκύκλιος του 2006, η οποία, όπως και η Vlarem II, συμβάλλει στην επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων και προτύπων που προκύπτουν από την οδηγία 2009/28/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2009, σχετικά με την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την τροποποίηση και τη συνακόλουθη κατάργηση των οδηγιών 2001/77/ΕΚ και 2003/30/ΕΚ (ΕΕ 2009, L 140, σ. 16), έχει ως νομική βάση την αρμοδιότητα διαχειρίσεως και εκτιμήσεως την οποία διαθέτουν οι αρχές, δυνάμει της σχετικής εθνικής νομοθεσίας, για τη χορήγηση των καλούμενων «περιβαλλοντικών» αδειών, κατά την έννοια της νομοθεσίας αυτής.

56 Επομένως, ο λόγος υπάρξεως της εγκυκλίου του 2006 έγκειται στην επιλογή στην οποία προέβησαν οι υπουργικές αρχές της ως άνω ομόσπονδης οντότητας να περιορίσουν την εξουσία τους εκτιμήσεως, αυτοδεσμευόμενες να τηρούν τους κανόνες που κατ' αυτόν τον τρόπο επέβαλαν στη δράση τους. Προκύπτει επομένως ότι η θέσπιση της εγκυκλίου του 2006 εντάσσεται στο πλαίσιο των εξουσιών τις οποίες έχουν οι εν λόγω υπουργικές αρχές βάσει του βελγικού δικαίου, υπό την επιφύλαξη των εξακριβώσεων στις οποίες οφείλει, εν προκειμένω, να προβεί το αιτούν δικαστήριο όσον αφορά την ακριβή νομική φύση μιας τέτοιας εγκυκλίου στην έννομη τάξη του ως άνω κράτους μέλους.

57 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι η έννοια των «σχεδίων και προγραμμάτων» δεν περιλαμβάνει μόνον την εκπόνηση αλλά και την τροποποίησή τους (πρβλ. απόφαση της 12ης Ιουνίου 2019, CFE, C-43/18, EU:C:2019:483, σκέψη 71 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

58 Ειδικότερα, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι, ακόμη και αν μια πράξη δεν περιέχει και δεν μπορεί να περιέχει ρυθμίσεις θετικού δικαίου, η ευχέρεια την οποία εισάγει η πράξη αυτή να επιτρέπονται ευκολότερα παρεκκλίσεις από τις ισχύουσες διατάξεις μεταβάλλει την έννομη τάξη και έχει ως αποτέλεσμα να εμπίπτει μια τέτοια πράξη στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/42 (πρβλ. απόφαση της 7ης Ιουνίου 2018, Thybaut κ.λπ., C-160/17, EU:C:2018:401, σκέψη 58).

59 Όπως όμως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 108 και 109 των προτάσεών του και όπως προκύπτει από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία, αφενός, το σημείο 3 της εγκυκλίου του 2006 φαίνεται να επιτρέπει να περιληφθούν ζώνες που αρχικώς δεν ήταν επιλέξιμες για την παραγωγή αιολικής ενέργειας. Αφετέρου, το παράρτημα της εγκυκλίου αυτής φαίνεται να περιέχει λιγότερο αυστηρές τιμές σε σχέση με εκείνες του παραρτήματος του τμήματος 5.20.6.1 της Vlarem II όσον αφορά την ποιότητα του περιβάλλοντος από απόψεως θορύβου και προκαλούμενης σκίασης στις κατοικημένες ζώνες, πράγμα το οποίο εναπόκειται πάντως στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

60 Επομένως, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 80 των προτάσεών του και υπό την επιφύλαξη των εξακριβώσεων στις οποίες οφείλει να προβεί το αιτούν δικαστήριο, η εγκύκλιος του 2006 τροποποιεί τις διατάξεις της Vlarem II, αναπτύσσοντάς τες ή εισάγοντας παρεκκλίσεις από αυτές, κατά τρόπον ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ότι πληροί την προϋπόθεση η οποία υπενθυμίζεται στη σκέψη 52 της παρούσας αποφάσεως.

61 Πρέπει ακόμη να επισημανθεί ότι ο γενικός χαρακτήρας της κανονιστικής αποφάσεως και της εγκυκλίου του 2006 δεν εμποδίζει τον χαρακτηρισμό των πράξεων αυτών ως «σχεδίων και προγραμμάτων» κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/42. Ειδικότερα, μολονότι από το γράμμα της διατάξεως αυτής προκύπτει ότι η έννοια των «σχεδίων και προγραμμάτων» μπορεί να καλύπτει κανονιστικές πράξεις εγκριθείσες μέσω νομοθετικής, κανονιστικής ή διοικητικής οδού, η οδηγία αυτή ακριβώς δεν περιλαμβάνει ειδικές διατάξεις σχετικά με πολιτικές ή με γενικές ρυθμίσεις οι οποίες θα έχρηζαν οριοθετήσεως έναντι των σχεδίων και των προγραμμάτων κατά την έννοια της εν λόγω οδηγίας. Το γεγονός ότι μια εθνική πράξη έχει ορισμένο βαθμό αφαιρετικότητας και επιδιώκει την επίτευξη σκοπού μετατροπής μιας γεωγραφικής περιοχής αποτελεί δείγμα της προγραμματικής ή σχεδιαστικής διαστάσεώς της και δεν εμποδίζει τη συμπερίληψή της στην έννοια των «σχεδίων και προγραμμάτων» (πρβλ. απόφαση της 7ης Ιουνίου 2018, Inter-Environnement Bruxelles κ.λπ., C-671/16, EU:C:2018:403, σκέψη 60 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

62 Επομένως, η Vlarem II και, υπό την επιφύλαξη των εξακριβώσεων στις οποίες οφείλει να προβεί το αιτούν δικαστήριο, η εγκύκλιος του 2006 πληρούν επίσης τη δεύτερη προϋπόθεση που προβλέπεται στο άρθρο 2, στοιχείο α', δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2001/42.

63 Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα και στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, στοιχεία α' έως δ', πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/42, στην έννοια των «σχεδίων και προγραμμάτων» εμπίπτουν

μια απόφαση και μια εγκύκλιος που εκδίδονται από την κυβέρνηση ομόσπονδης οντότητας κράτους μέλους και περιέχουν αμφότερες διάφορες διατάξεις όσον αφορά την εγκατάσταση και την εκμετάλλευση ανεμογεννητριών.

Επί της αποτελούσας αντικείμενο του δευτέρου ερωτήματος, στοιχεία ε′ έως ζ′, έννοιας των «σχεδίων και προγραμμάτων» που υποβάλλονται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/42

64 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, στοιχεία ε′ έως ζ′, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/42 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αποτελούν σχέδια και προγράμματα που πρέπει να υποβάλλονται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων δυνάμει της διατάξεως αυτής μια απόφαση και μια εγκύκλιος που περιέχουν αμφότερες διάφορες διατάξεις όσον αφορά την εγκατάσταση και την εκμετάλλευση ανεμογεννητριών, μεταξύ των οποίων μέτρα σχετικά με την προκαλούμενη σκίαση, την ασφάλεια καθώς και τις προδιαγραφές θορύβου.

65 Το άρθρο 3 της οδηγίας 2001/42 εξαρτά την υποχρέωση υποβολής συγκεκριμένου σχεδίου ή προγράμματος σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την προϋπόθεση ότι το κατά τη διάταξη αυτή σχέδιο ή πρόγραμμα ενδέχεται να έχει σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον (απόφαση της 7ης Ιουνίου 2018, Inter-Environnement Bruxelles κ.λπ., C-671/16, EU:C:2018:403, σκέψη 30). Ειδικότερα, δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχείο α′, της ως άνω οδηγίας, υποβάλλονται σε συστηματική εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων τα σχέδια και τα προγράμματα τα οποία, αφενός, εκπονούνται για ορισμένους τομείς και, αφετέρου, καθορίζουν το πλαίσιο για μελλοντικές άδειες έργων που απαριθμούνται στα παραρτήματα I και II της οδηγίας 2011/92 [απόφαση της 8ης Μαΐου 2019, «Verdi Ambiente e Società (VAS) – Aps Onlus» κ.λπ., C-305/18, EU:C:2019:384, σκέψη 47].

66 Πρώτον, δεν αμφισβητείται, εν προκειμένω, ότι η κανονιστική απόφαση και η εγκύκλιος του 2006 αφορούν τον τομέα της ενέργειας, ο οποίος μνημονεύεται στο άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/42, και ότι οι εθνικές αυτές πράξεις αφορούν τα έργα αιολικών πάρκων, τα οποία περιλαμβάνονται μεταξύ των έργων που απαριθμούνται στο σημείο 3, στοιχείο θ′, του παραρτήματος II της οδηγίας 2011/92.

67 Δεύτερον, όσον αφορά το ζήτημα αν τέτοιες πράξεις καθορίζουν το πλαίσιο για μελλοντικές άδειες έργων, υπενθυμίζεται ότι η έννοια των «σχεδίων και προγραμμάτων» αναφέρεται σε κάθε πράξη η οποία καθορίζει, θεσπίζοντας κανόνες και διαδικασίες ελέγχου που έχουν εφαρμογή στον οικείο τομέα, ένα σημαντικό σύνολο κριτηρίων και προϋποθέσεων για την έγκριση και την εκτέλεση ενός ή περισσοτέρων έργων τα οποία ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον (αποφάσεις της 27ης Οκτωβρίου 2016, D'Oultremont κ.λπ., C-290/15, EU:C:2016:816, σκέψη 49, της 7ης Ιουνίου 2018, Inter-Environnement Bruxelles κ.λπ., C-671/16, EU:C:2018:403, σκέψη 53, και της 12ης Ιουνίου 2019, CFE, C-43/18, EU:C:2019:483, σκέψη 61).

68 Η ερμηνεία αυτή αποσκοπεί στο να διασφαλιστεί ότι θα υποβληθούν σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων πράξεις οι οποίες ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον (πρβλ. αποφάσεις της 28ης Φεβρουαρίου 2012, Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne, C-41/11, EU:C:2012:103, σκέψη 42, και της 7ης Ιουνίου 2018, Inter-Environnement Bruxelles κ.λπ., C-671/16, EU:C:2018:403, σκέψη 54).

69 Εν προκειμένω, η κανονιστική απόφαση και η εγκύκλιος του 2006 θέτουν προϋποθέσεις σχετικές με την εγκατάσταση και την εκμετάλλευση ανεμογεννητριών στην Περιφέρεια της Φλάνδρας, αφορώσες ιδίως τις προκαλούμενες σκιάσεις, τις οδηγίες ασφάλειας καθώς και τις εκπομπές θορύβου.

70 Μολονότι η κανονιστική απόφαση και η εγκύκλιος του 2006 δεν φαίνεται να αποτελούν πλήρες σύνολο κανόνων σχετικών με την εγκατάσταση και την εκμετάλλευση ανεμογεννητριών, το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να διευκρινίσει ότι η έννοια του «σημαντικού συνόλου κριτηρίων και προϋποθέσεων» πρέπει να νοείται κατά τρόπο ποιοτικό και όχι ποσοτικό. Ειδικότερα, πρέπει να αποτρέπονται πιθανές μεθοδεύσεις για την καταστρατήγηση των υποχρεώσεων τις οποίες προβλέπει η οδηγία 2001/42 μέσω του κατακερματισμού των μέτρων, με αποτέλεσμα τη μείωση της πρακτικής αποτελεσματικότητας της ως άνω οδηγίας (πρβλ. αποφάσεις της 7ης Ιουνίου 2018, Inter-Environnement Bruxelles κ.λπ., C-671/16, EU:C:2018:403, σκέψη 55, και της 12ης Ιουνίου 2019, CFE, C-43/18, EU:C:2019:483, σκέψη 64).

71 Η σπουδαιότητα και η έκταση των απαιτήσεων της κανονιστικής αποφάσεως και της εγκυκλίου του 2006 καταδεικνύουν, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 94 των προτάσεών του, ότι οι πράξεις αυτές συνιστούν πλαίσιο μη εξαντλητικό μεν αλλά αρκούντως σαφές για τον καθορισμό των προϋποθέσεων χορηγήσεως άδειας για την εγκατάσταση στην οικεία γεωγραφική περιοχή αιολικών πάρκων, ήτοι έργων με αδιαμφισβήτητες περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

72 Υπενθυμίζεται εξάλλου συναφώς ότι, στη σκέψη 50 της αποφάσεως της 27ης Οκτωβρίου 2016, D'Oultremont κ.λπ. (C-290/15, EU:C:2016:816), το Δικαστήριο έκρινε ότι πράξη η οποία περιείχε είδη κανόνων συγκρίσιμα προς εκείνα της κανονιστικής αποφάσεως και της εγκυκλίου του 2006 όσον αφορά την εγκατάσταση και την εκμετάλλευση ανεμογεννητριών ήταν αρκούντως ουσιώδης, δεδομένης της σπουδαιότητας και της εκτάσεώς της, ώστε να καθορίζει τις εφαρμοστέες στον οικείο τομέα προϋποθέσεις και ότι οι επιλογές ιδίως περιβαλλοντικού χαρακτήρα που πραγματοποιούνται μέσω των εν λόγω κανόνων θέτουν τις προϋποθέσεις για μελλοντικές άδειες εκτέλεσης των συγκεκριμένων έργων εγκατάστασης και εκμετάλλευσης αιολικών εγκαταστάσεων.

73 Βάσει των στοιχείων αυτών, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η κανονιστική απόφαση και, υπό την επιφύλαξη των εξακριβώσεων για τις οποίες έγινε λόγος στις σκέψεις 60 και 62 της παρούσας αποφάσεως, η εγκύκλιος του 2006 εμπίπτουν στην έννοια των «σχεδίων και προγραμμάτων» που πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 2001/42, να υποβάλλονται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

74 Η ερμηνεία αυτή δεν αναιρείται από την ιδιαίτερη νομική φύση της εγκυκλίου του 2006.

75 Ειδικότερα, το λεκτικό σύμπλεγμα «τα οποία καθορίζουν το πλαίσιο για μελλοντικές άδειες έργων», το οποίο περιλαμβάνεται στο άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/42, δεν παραπέμπει στα εθνικά δίκαια και κατά συνέπεια συνιστά αυτοτελή έννοια του δικαίου της Ένωσης η οποία πρέπει να τυγχάνει ενιαίας ερμηνείας στο έδαφός της.

76 Πλην όμως, μολονότι δεν είναι βέβαιο ότι μια πράξη όπως η εγκύκλιος του 2006 είναι ικανή να παραγάγει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα για τους τρίτους, εντούτοις η εν λόγω εγκύκλιος δεν μπορεί, υπό την επιφύλαξη εξακριβώσεως από το αιτούν δικαστήριο του ακριβούς νομικού περιεχομένου της, να εξομοιωθεί με διατάξεις αποκλειστικώς ενδεικτικής αξίας, οι οποίες δεν πληρούν την προϋπόθεση που υπομνήσθηκε στην προηγούμενη σκέψη (πρβλ. απόφαση της 12ης Ιουνίου 2019, Terre wallonne, C-321/18, EU:C:2019:484, σκέψη 44).

77 Ειδικότερα, πέραν του γεγονότος ότι η εγκύκλιος του 2006 φέρει τον τίτλο «Πλαίσιο αξιολογήσεως και προϋποθέσεις για την εγκατάσταση ανεμογεννητριών», από τα στοιχεία του αιτούντος δικαστηρίου προκύπτει ότι η άδεια της 30ής Νοεμβρίου 2016 διευκρινίζει ότι αυτή πρέπει ανά πάσα στιγμή να πληροί τις προϋποθέσεις της εν λόγω εγκυκλίου, πράγμα που υποδηλώνει ότι η εγκύκλιος αυτή έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα τουλάχιστον για τις αρχές που είναι αρμόδιες για τη χορήγηση τέτοιων αδειών.

78 Εξάλλου, όπως τόνισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 95 των προτάσεών του, αυτή καθεαυτήν η Βελγική Κυβέρνηση φαίνεται να δέχεται τον δεσμευτικό χαρακτήρα της κανονιστικής αποφάσεως και της εγκυκλίου του 2006 για τις αρχές αυτές στο σύνολό τους, εφόσον η κυβέρνηση αυτή επισημαίνει ότι τυχόν ασυμφωνία των περιβαλλοντικών προϋποθέσεων τις οποίες προβλέπουν οι πράξεις αυτές προς το δίκαιο της Ένωσης θα είχε ως συνέπεια την ακύρωση των προηγουμένως χορηγηθεισών αδειών, για τον λόγο δε αυτό θα πρέπει να περιοριστούν τα διαχρονικά αποτελέσματα της μέλλουσας να εκδοθεί αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου.

79 Από το σύνολο των προεκτεθέντων προκύπτει ότι στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, στοιχεία ε′ έως ζ′, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/42 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αποτελούν σχέδια και προγράμματα που πρέπει να υποβάλλονται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων δυνάμει της διατάξεως αυτής μια απόφαση και μια εγκύκλιος που περιέχουν αμφότερες διάφορες διατάξεις όσον αφορά την εγκατάσταση και την εκμετάλλευση ανεμογεννητριών, μεταξύ των οποίων μέτρα σχετικά με την προκαλούμενη σκίαση, την ασφάλεια καθώς και τις προδιαγραφές θορύβου.

Επί της αποτελούσας το αντικείμενο του δευτέρου ερωτήματος, στοιχεία η′ και θ′, δυνατότητας του αιτούντος δικαστηρίου να διατηρήσει σε ισχύ τα αποτελέσματα της κανονιστικής αποφάσεως και της εγκυκλίου του 2006 καθώς και της άδειας της 30ής Νοεμβρίου 2016

80 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, στοιχεία η′ και θ′, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ’ ουσίαν, να διευκρινιστεί αν και υπό ποιες προϋποθέσεις, σε περίπτωση που προκύψει ότι έπρεπε να πραγματοποιηθεί εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, κατά την έννοια της οδηγίας 2001/42, πριν από τη θέσπιση της κανονιστικής αποφάσεως και της εγκυκλίου επί των οποίων στηρίζεται προσβληθείσα ενώπιόν του άδεια εγκατάστασης και εκμετάλλευσης ανεμογεννητριών, με αποτέλεσμα οι πράξεις αυτές και η άδεια αυτή να μη συμβιβάζονται προς το δίκαιο της Ένωσης, το αιτούν δικαστήριο μπορεί να διατηρήσει σε ισχύ τα αποτελέσματα των εν λόγω πράξεων και της εν λόγω άδειας.

81 Καταρχάς, κατά το άρθρο 1 της οδηγίας 2001/42, κύριος σκοπός της είναι να υποβάλλονται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων τα σχέδια και προγράμματα τα οποία ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, κατά την εκπόνησή τους και πριν από την έγκρισή τους.

82 Δεδομένου ότι η οδηγία αυτή δεν περιέχει διατάξεις σχετικά με τις συνέπειες που έχει η μη τήρηση των προβλεπόμενων σε αυτή διαδικαστικών διατάξεων, εναπόκειται στις αρχές του κράτους μέλους να λάβουν, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, κάθε αναγκαίο γενικό ή ειδικό μέτρο ώστε όσα «σχέδια» ή «προγράμματα» ενδέχεται να έχουν «σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον», κατά την έννοια της εν λόγω οδηγίας, να υποβάλλονται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, σύμφωνα με τους διαδικαστικούς κανόνες και βάσει των κριτηρίων που ορίζει η οδηγία αυτή (πρβλ. απόφαση της 28ης Ιουλίου 2016, Association France Nature Environnement, C-379/15, EU:C:2016:603, σκέψη 30 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

83 Σύμφωνα με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να εξαλείφουν τις παράνομες συνέπειες μιας τέτοιας παραβάσεως του δικαίου της Ένωσης. Συνεπώς, οι αρμόδιες εθνικές αρχές, περιλαμβανομένων των εθνικών δικαστηρίων που επιλαμβάνονται προσφυγής κατά πράξεως του εσωτερικού δικαίου εκδοθείσας κατά παράβαση του δικαίου της Ένωσης, υποχρεούνται να λαμβάνουν, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, όλα τα αναγκαία μέτρα για να θεραπεύσουν την παράλειψη εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Τούτο μπορεί παραδείγματος χάριν να συνίσταται, όσον αφορά «σχέδιο» ή «πρόγραμμα» που εγκρίνεται κατά παράβαση της υποχρεώσεως εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, στη λήψη μέτρων για την αναστολή εκτελέσεως ή την ακύρωση του σχεδίου ή του προγράμματος αυτού (πρβλ. απόφαση της 28ης Ιουλίου 2016, Association France Nature Environnement, C-379/15, EU:C:2016:603, σκέψεις 31 και 32), καθώς και στην ανάκληση ή

στην αναστολή ισχύος μιας ήδη χορηγηθείσας άδειας ώστε να διενεργηθεί η ως άνω εκτίμηση [πρβλ. απόφαση της 12ης Νοεμβρίου 2019, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (Αιολικό πάρκο Derrybrien), C-261/18, EU:C:2019:955, σκέψη 75 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

84 Πρέπει ακόμη να προστεθεί ότι μόνον το Δικαστήριο δύναται, κατ' εξαίρεση και για επιτακτικούς λόγους ασφάλειας δικαίου, να αναστείλει προσωρινά το αποτέλεσμα του κανόνα του δικαίου της Ένωσης το οποίο συνίσταται στη μη εφαρμογή της αντίθετης προς αυτόν διατάξεως του εθνικού δικαίου. Πράγματι, αν τα εθνικά δικαστήρια είχαν την εξουσία να κρίνουν ότι οι εθνικές διατάξεις υπερισχύουν, έστω και προσωρινώς, των αντίθετων προς αυτές διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, θα διακυβευόταν η ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης (απόφαση της 29ης Ιουλίου 2019, Inter-Environnement Wallonie και Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen, C-411/17, EU:C:2019:622, σκέψη 177 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

85 Σε απάντηση της επιχειρηματολογίας την οποία ανέπτυξε η Επιτροπή στις γραπτές παρατηρήσεις της, κατά την οποία η κατ' εξαίρεση διατήρηση σε ισχύ των αποτελεσμάτων εθνικών μέτρων αντιθέτων προς το δίκαιο της Ένωσης είναι δυνατή μόνο στο πλαίσιο ευθείας προσφυγής κατά των δυνητικώς πλημμελών μέτρων και όχι δια της προβολής σχετικής ενστάσεως σε περίπτωση που η προσφυγή η οποία ασκείται ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου αφορά πράξεις εκδοθείσες σε εκτέλεση των εν λόγω μέτρων, διευκρινίζεται, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 126 έως 128 των προτάσεών του, ότι η νομολογία του Δικαστηρίου δεν έχει προβεί σε τέτοια διάκριση και ότι η διατήρηση σε ισχύ των αποτελεσμάτων αυτών από το Δικαστήριο είναι δυνατή στο πλαίσιο αμφοτέρων των ενδίκων βοηθημάτων.

86 Εν προκειμένω, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι, ενώ το Decreet betreffende de organisatie en de rechtspleging van sommige Vlaamse bestuursrechtscolleges (διάταγμα περί οργανώσεως και ρυθμίσεως της διαδικασίας ορισμένων φλαμανδικών διοικητικών δικαστηρίων), της 4ης Απριλίου 2014 (*Belgisch Staatsblad* της 1ης Οκτωβρίου 2014, σ. 77620), δεν επιτρέπει στο αιτούν δικαστήριο να διατηρήσει προσωρινώς σε ισχύ τα αποτελέσματα της κανονιστικής αποφάσεως και της εγκυκλίου του 2006, το Βελγικό Σύνταγμα, όπως ερμηνεύεται από την εθνική νομολογία, αναγνωρίζει αντιθέτως στα δικαστήρια το δικαίωμα να μην εφαρμόζουν τέτοιες εθνικές κανονιστικές πράξεις όταν αυτές δεν είναι σύμφωνες προς ιεραρχικώς ανώτερους κανόνες. Όσον αφορά τα αποτελέσματα της άδειας της 30ής Νοεμβρίου 2016, το άρθρο 36, παράγραφοι 1 και 2, του διατάγματος περί οργανώσεως και ρυθμίσεως της διαδικασίας ορισμένων φλαμανδικών διοικητικών δικαστηρίων εξουσιοδοτεί το αιτούν δικαστήριο να τα διατηρήσει προσωρινώς σε ισχύ, έστω και αν η άδεια αυτή εκδόθηκε κατ' εφαρμογήν εθνικών πράξεων που παραβιάζουν το δίκαιο της Ένωσης.

87 Συναφώς, επισημαίνεται ότι από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία προκύπτει ότι το έργο αιολικού πάρκου δεν φαίνεται να έχει ολοκληρωθεί, και μάλιστα ότι δεν έχει αρχίσει καν η εκτέλεσή του.

88 Αν όμως ευσταθεί ότι η εκτέλεση του έργου αιολικού πάρκου δεν έχει αρχίσει, η διατήρηση σε ισχύ των αποτελεσμάτων της άδειας της 30ής Νοεμβρίου 2016 κατά τη διάρκεια της εκτιμήσεως περιβαλλοντικών επιπτώσεων που προβλέπεται από την κανονιστική απόφαση και την εγκύκλιο του 2006 εν πάση περιπτώσει δεν κρίνεται αναγκαία (πρβλ. αποφάσεις της 26ης Ιουλίου 2017, Comune di Corridonia κ.λπ., C-196/16 και C-197/16, EU:C:2017:589, σκέψη 43, και της 28ης Φεβρουαρίου 2018, Comune di Castelbellino, C-117/17, EU:C:2018:129, σκέψη 30). Θα εναπέκειτο επομένως στο αιτούν δικαστήριο να ακυρώσει την άδεια που χορηγήθηκε επί τη βάσει του «σχεδίου» ή «προγράμματος» το οποίο με τη σειρά του είχε εγκριθεί κατά παράβαση της υποχρεώσεως διενέργειας εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2012, Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne, C-41/11, EU:C:2012:103, σκέψη 46).

89 Μια τέτοια ακύρωση θα έπρεπε επίσης να χωρήσει, σύμφωνα με τις υπομνησθείσες στη σκέψη 83 της παρούσας αποφάσεως αρχές, ακόμη και αν αποδεικνυόταν ότι η εκτέλεση του έργου αιολικού πάρκου άρχισε ή και ότι ολοκληρώθηκε.

90 Πάντως, έχει κριθεί, πρώτον, ότι, λαμβανομένης υπόψη και της υπάρξεως επιτακτικού λόγου που ανάγεται στην προστασία του περιβάλλοντος, μπορεί κατ' εξαίρεση να επιτραπεί σε εθνικό δικαστήριο να κάνει χρήση εθνικής νομοθεσίας που του παρέχει την εξουσία να διατηρήσει σε ισχύ ορισμένα αποτελέσματα εθνικής πράξεως της οποίας η διαδικασία εκδόσεως δεν ήταν σύμφωνη με την οδηγία 2001/42, όπως η μνημονευόμενη στη σκέψη 86 της παρούσας αποφάσεως νομοθεσία, όταν υφίσταται ο κίνδυνος η ακύρωση της πράξεως αυτής να δημιουργήσει κενό δικαίου ασυμβίβαστο με την υποχρέωση του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους να θεσπίσει τα μέτρα για τη μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο μιας άλλης αποβλέπουσας στην προστασία του περιβάλλοντος πράξεως του δικαίου της Ένωσης, όπως είναι η οδηγία 91/676/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 1991, για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης (ΕΕ 1991, L 375, σ. 1) (πρβλ. απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2012, Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne, C-41/11, EU:C:2012:103, σκέψεις 56 και 63).

91 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η κανονιστική απόφαση και η εγκύκλιος του 2006 συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων της οδηγίας 2009/28 όσον αφορά την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές. Έστω όμως και αν μια τέτοια παραγωγή υπαγορεύεται από λόγους προστασίας του περιβάλλοντος και συνιστά πρωταρχικό στόχο της Ένωσης στον τομέα της ενέργειας, ένα οποιοδήποτε πρόσκομμα για την ανάπτυξή της στο έδαφος κράτους μέλους, όπως αυτό που μπορεί να προκύψει από την ακύρωση πολεοδομικής άδειας χορηγηθείσας σε παραγωγό και σε προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας για την κατασκευή περιορισμένου αριθμού ανεμογεννητριών, δεν αρκεί για να θέσει συνολικά σε κίνδυνο την εφαρμογή της εν λόγω οδηγίας στο έδαφος αυτό.

92 Δεύτερον, στη σκέψη 179 της αποφάσεως της 29ης Ιουλίου 2019, Inter-Environnement Wallonie και Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen (C-411/17, EU:C:2019:622), το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι η ασφάλεια του εφοδιασμού του οικείου κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια συνιστούσε επίσης επιτακτικό λόγο. Συγχρόνως όμως διευκρίνισε ότι λόγοι ασφάλειας του εφοδιασμού με ηλεκτρική ενέργεια δεν μπορούν να δικαιολογήσουν τη διατήρηση σε ισχύ των αποτελεσμάτων εθνικών μέτρων που θεσπίστηκαν κατά παράβαση των υποχρεώσεων που απορρέουν από το δίκαιο της Ένωσης παρά μόνο σε περίπτωση που από την ακύρωση ή την αναστολή των αποτελεσμάτων αυτών θα ανέκυπτε πραγματική και σοβαρή απειλή διακοπής του εφοδιασμού του οικείου κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια, η οποία δεν θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί με άλλα μέσα και εναλλακτικές λύσεις, ιδίως στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς.

93 Όπως όμως υποστήριξε η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ενώπιον του Δικαστηρίου και όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 132 των προτάσεών του, ουδόλως είναι βέβαιον ότι η παύση λειτουργίας ενός περιορισμένου αριθμού ανεμογεννητριών μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις στον εφοδιασμό ολόκληρου του οικείου κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια.

94 Εν πάση περιπτώσει, η τυχόν διατήρηση σε ισχύ των αποτελεσμάτων των πράξεων αυτών δεν καλύπτει παρά μόνον το χρονικό διάστημα που είναι απολύτως αναγκαίο για τη θεραπεία της διαπιστωθείσας ελλείψεως νομιμότητας (πρβλ. αποφάσεις της 28ης Φεβρουαρίου 2012, Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne, C-41/11, EU:C:2012:103, σκέψη 62, και της 29ης Ιουλίου 2019, Inter-Environnement Wallonie και Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen, C-411/17, EU:C:2019:622, σκέψη 181).

95 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, στοιχεία η′ και θ′, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, σε περίπτωση που προκύψει ότι έπρεπε να πραγματοποιηθεί εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, κατά την έννοια της οδηγίας 2001/42, πριν από τη θέσπιση της κανονιστικής αποφάσεως και της εγκυκλίου επί των οποίων στηρίζεται προσβληθείσα ενώπιον εθνικού δικαστηρίου άδεια εγκατάστασης και εκμετάλλευσης ανεμογεννητριών, με αποτέλεσμα οι πράξεις αυτές και η άδεια αυτή να μη συμβιβάζονται προς το δίκαιο της Ένωσης, το δικαστήριο αυτό δεν μπορεί να διατηρήσει σε ισχύ τα αποτελέσματα των εν λόγω πράξεων και της άδειας αυτής παρά μόνον αν το εσωτερικό δίκαιο τού παρέχει σχετική δυνατότητα στο πλαίσιο της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί και εφόσον η ακύρωση της εν λόγω άδειας μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις στον

εφοδιασμό ολόκληρου του οικείου κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια, τούτο δε μόνο για το χρονικό διάστημα που είναι απολύτως αναγκαίο για τη θεραπεία της εν λόγω ελλείψεως νομιμότητας. Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο, εφόσον απαιτείται, να προβεί στην εκτίμηση αυτή στη διαφορά της κύριας δίκης.

Επί των δικαστικών εξόδων

96 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαίνεται:

1) Κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, στην έννοια των «σχεδίων και προγραμμάτων» εμπίπτουν μια απόφαση και μια εγκύκλιος που εκδίδονται από την κυβέρνηση ομόσπονδης οντότητας κράτους μέλους και περιέχουν αμφότερες διάφορες διατάξεις όσον αφορά την εγκατάσταση και την εκμετάλλευση ανεμογεννητριών.

2) Το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/42 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αποτελούν σχέδια και προγράμματα που πρέπει να υποβάλλονται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων δυνάμει της διατάξεως αυτής μια απόφαση και μια εγκύκλιος που περιέχουν αμφότερες διάφορες διατάξεις όσον αφορά την εγκατάσταση και την εκμετάλλευση ανεμογεννητριών, μεταξύ των οποίων μέτρα σχετικά με την προκαλούμενη σκίαση, την ασφάλεια καθώς και τις προδιαγραφές θορύβου.

3) Σε περίπτωση που προκύψει ότι έπρεπε να πραγματοποιηθεί εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, κατά την έννοια της οδηγίας 2001/42, πριν από τη θέσπιση της κανονιστικής αποφάσεως και της εγκυκλίου επί των οποίων στηρίζεται προσβληθείσα ενώπιον εθνικού δικαστηρίου άδεια εγκατάστασης και εκμετάλλευσης ανεμογεννητριών, με αποτέλεσμα οι πράξεις αυτές και η άδεια αυτή να μη συμβιβάζονται προς το δίκαιο της Ένωσης, το δικαστήριο αυτό δεν μπορεί να διατηρήσει σε ισχύ τα αποτελέσματα των εν λόγω πράξεων και της άδειας αυτής παρά μόνον αν το εσωτερικό δίκαιο τού παρέχει σχετική δυνατότητα στο πλαίσιο της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί και εφόσον η ακύρωση της εν λόγω άδειας μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις στον εφοδιασμό ολόκληρου του οικείου κράτους μέλους με ηλεκτρική ενέργεια, τούτο δε μόνο για το χρονικό διάστημα που είναι απολύτως αναγκαίο για τη θεραπεία της εν λόγω ελλείψεως νομιμότητας. Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο, εφόσον απαιτείται, να προβεί στην εκτίμηση αυτή στη διαφορά της κύριας δίκης.

(υπογραφές)